

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1982

BRNO 1984

14. stol. Stopy po starších dřevohlinitých stavbách, zaniklých požárem na počátku 14. stol., byly zjištěny jen ojediněle. Zachycena byla část mělce zahloubeného objektu z 2. pol. 13. stol.

Grabungen in Uherské Hradiště im Jahre 1982 /Bez. Uherské Hradiště/. Im Jahre 1982 wurden im historischen Stadtkern an verschiedenen Stellen insgesamt 7 Rettungsgrabungen realisiert. In der Otakarova Gasse setzte die Untersuchung von drei Grundhorizonten fort. Aus dem 15. - 16. Jahrhundert hat man einen zweiteiligen Ziegelkeller, aus der 2. Hälfte des 13. Jh. bis aus dem Beginn des 14. Jahrhunderts, zwei Halberdhütten mit einigen Mikrophasen, einen tönernen Brotofen und eine kleine Schmiede-esse untersucht. Aus der Burgwallzeit wurde in der Grabung der Palisadenfortifikation fortgesetzt und ein weiteres grossmährisches eingetieftes Objekt wurde entdeckt. Auf dem Rudé armády Platz wurden bei der fortsetzenden Grabung eingetieft, grösstenteils Werkstättenobjekte vorgrossmährischen Alters, von einem gegossenen bronzenen einteiligen Hakenspornen begleitet, und seicht eingetieft oder auch Oberflächenobjekte aus dem 9. Jahrhundert untersucht. Aus der 2. Hälfte des 13. bis dem Beginn des 14. Jahrhunderts hat man hier eine Halberdehütte und eine Gerbereigrube untersucht und die Grabung von Resten eines umfangreichen hölzernen Wirtschaftsobjektes eröffnet. Auf dem Tyrš Platz und in der Gasse Obránců míru wurden Reste einer mittelalterlichen Fortifikation mit Tor und Wassergraben, mit einer Palisade auf dem Boden, erfasst. An diesen Stellen waren auch mittelburgwallzeitliche Kulturschichten ermittelt worden, ähnlich wie in der Jažlonského Gasse, wo auch vorgrossmährische Schichten, aus dem mittelalterlichen Zeitabschnitt, dann ein Ofen zum Umschmelzen von eisernen Gegenständen und der Eckteil eines Steinhauses aus dem 13. - 14. Jahrhundert festgestellt wurden. Auf dem Gottwaldov Platz hat man den zusammenhängenden Teil eines gegossenen Mörtelfussbodens erfasst, dessen stratigraphische Position zu vermuten lässt, dass es sich um den Rest eines gemauerten Baues grossmährischen Alters handeln könnte. Gleichfalls auch hier wurde ein vorgrossmährischer Horizont festgestellt. Die mittelburgwallzeitliche Schicht war gemeinsam mit den mittelalterlichen auch an weiteren Stellen des Platzes Rudé armády durchschnitten. Im Areal des ehemaligen Franziskaner Klosters konnte die Art der Gründung und die anschliessenden Kulturschichten aus dem 9. Jahrhundert beglaubigt werden. Auch hier wurden Reste von zwei gemauerten mittelalterlichen Häusern ca. aus der Wende des 13./14. Jahrhunderts festgestellt.

VÝSLEDKY URČENÍ STŘEDOVĚKÝCH ROSTLINNÝCH ZBYTKŮ Z UHERSKÉHO HRADIŠTĚ ZA LÉTA 1979 - 1980

/okr. Uherské Hradiště/

Emanuel Opravil, AÚ ČSAV Brno

Z výzkumu středověkých vrstev a objektů v Uherském Hradišti, prováděném dr. R. Snášilem na Otakarově ulici a na náměstí Rudé armády v letech 1979 - 1980, se podařilo získat množství převážně zuhelnatělého dřeva. Kromě toho byla v čp. 69 na náměstí Rudé armády nalezena i vrstva zuhelnatělé chlévské mrvy se zachovanými zbytky klásků obilovin a semen plevelů, v pozůstatcích jednoho sudu zuhelnatělá semena hrachu a na podlaze objektu pecka broskvoně. Interpretace nálezů z archeologického hlediska a jejich datování je uvedena podle písemného sdělení dr. R. Snášila ze Slovákého muzea v Uherském Hradišti.

Dřeviny. Druhá skladba zjištěných dřevin /tab. 1. a II./ odpovídá místním poměrům; zachovaly se zbytky dřeva, až na výjimky nezuhelnatělého, ze stromů a křovin z někdejších porostů v údolní nivě řeky Moravy a na přilehlých terasových stupních a v chřibském podhůří. Důvodem z nejvyšších poloh Chřibů případně z Hostýnských vrchů se týkal jedle a zčásti i buku, který je hojnou dřevinou submontánních lesů v Chřibech a údolními potoky sestupuje hluboko do pahorkatiny. Podobně tomu bylo a je i v současnosti s jilmem drsným. Z blízkého okolí středověkého města pocházelo dřevo dubu, jasanu, jilmu habrolistého, babyky, mléče, habru, lísky, topolu resp. vrby, muku a patrně i borovice, Zajímavý je nález smrku, který mohl být přimíšen v podhorských lesích, nelze však vyloučit jeho přežívání v inverzních polohách v pahorkatině. Historicky doložený výskyt smrku do roku 1700 na východní Moravě vůbec však zaznamenal Nožička /1972/ jen u Březolup. Spektrum dřevin v nálezích doplňuje pecka trnky - vedle babyky, lísky a borovice lesní další světlomilná dřevina.

Studované nálezy přinášejí mnoho zajímavých poznatků z hlediska technologického použití jednotlivých druhů dřeva. Nejfrekvencovanější bylo dřevo dubové, všestranně použité: bylo z něj zhotoveno dno jednoho sudu, dno truhlice, dřevěná nádoba, práh /?/, desky na podlaze, kůly, trámy a fošny. V jednom případě bylo dno sudu ze smrku, i když v tomto případě nelze absolutně vyloučit modřín. Jedlové dřevo bylo použito na dno u dvou sudů, dále na desky na podlaze a na trámy. Bukové dřevo bylo rovněž použito na dno jednoho sudu, na bočnice žebřce, ojediněle byla zhotovena z bukové větve i obruč sudu, z buku byl zlomek soustruženého dřevěné nádoby a na podlaze objektu byly též bukové desky. Dřevo lískových prutů bylo rozpoznáno v několika zlomcích obručí sudů, což bylo v té době zcela běžné - viz též nálezy obručí ve středověké Opavě /Opravil 1968/

a v Olomouci /Opravil, msc./ . Ojedinele bylo na desky na podlaze užito i dřevo jilmů a babyky, u níž je to zároveň důkaz častějšího výskytu stromových jedinců této dřeviny. Obdobně rozmanité bylo též složení zuhelnatělých dřev z požární vrstvy a z ostatních nálezových vrstev, kde již nebylo možno u zachovaných zlomků určit původní užití. Použití na palivo bylo zjištěno u zuhelnatělého jasanového dřeva v ohništi pece na náměstí Rudé armády.

Semena, plody a jejich části.

Polovina pecky broskvoně byla nalezená na podlaze objektu, datovaného do 60. let 13. st. Pecka je v obrysu široce kopinatá až oválná, na bázi utatá, v apikální části zašpičatělá; zachovaná polovina je silně zduřelá /poloviny pecek broskvoně však mohou být nestejně/, na povrchu nepravidelně hrbolatá, na břišním švu kýlovitá; rozměry tab. III. č. 1.

Pecka trnky, nalezená ve vzorku zuhelnatělé chlévské mrvy, je v obrysu široce kopinatá, na bázi utatá, s apexem zašpičatělým a se stran silně zduřelá; na hřbetním švu je úzká mělká rýha s nepravidelně zubatými okraji; široký břišní šev je hladký, s málo zřetelným úzkým kylem, obě postranní rýhy jsou hluboké, široké, s okraji slabě vyniklými a hrbolatými; rozměry tab. III. č. 2.

Na dně sudu č. 2 v objektu na náměstí Rudé armády se uchovalo malé množství zuhelnatělých semen hrachu. Semena jsou v obrysu téměř kulatá, některá oválná, s úzkým a ostře špičatým kořínkem, pupek se jeví jako malá jamka; osetí je u větších částí vzorku odpadlé; rozměry 10 nejzachovělejších semen tab. III. č. 3.-12.

Zuhelnatělá sláma obsahovala zbytky klásků i s obilkami a se semeny plevelů; pochází ze žita setého s příměsí slámy z pšenice a ječmene. Nálezy zuhelnatělé chlévské mrvy jsou zcela ojedinele. Zuhelnatělé pluchy v žitných kláscích mají bezvadně uchované charakteristické brvy; rozměry 15 obilek tab. III. č. 13.-27. V nevelkém počtu obilek pšenice se jen u tří uchovalo i embryo, jejich rozměry tab. III. č. 28.-30.; široké zduřelé obilky řadím k typu pšenice shloučené. Ojedinele se ve slámě vyskytl zlomek vřetene klasu se 2 pluchatými obilkami ječmene obecného a semena a plody charakteristických obilných plevelů: sveřep stoklasa, chrpa modrák, koukol polní, vikev setá obvejčitá /rozměry 1 semene tab. III. č. 31./, svlačcovec popínavý, prorostlík okrouhlolistý aj.

Literatura:

J. Nožička, Původní výskyt smrku v českých zemích, Praha 1972.

E. Opravil, Rostlinné nálezy středověké Opavy z archeologického výzkumu prováděného v roce 1963, ČSM A17, 45-49, Opava 1968.

Tab. 1. Uherské Hradiště, Otakarova ulice /výzkum 1979-1980/ seznam nalezených dřev.

Věk - století	13.-14.	14.	15.	13.-16.	15.-16.	16.
Zuhelnatělé dřevo						
jedle bělokora - <i>Abies alba</i>	4	1	.	.	2	.
babyka - <i>Acer campestre</i>	2	.
javor mléč - <i>Acer platanoides</i>	2
habr obecný - <i>Carpinus betulus</i>	1	.
líška obecná - <i>Corylus avellana</i>	.	.	1	.	3	1
buk lesní - <i>Fagus silvatica</i>	.	.	14	.	2	.
jasan - <i>Fraxinus sp.</i>	1
borovice lesní - <i>Pinus silvestris</i>	.	.	.	1	.	.
topol/vrba - <i>Populus/Salix</i>	.	.	1	.	.	1
dub - <i>Quercus sp.</i>	17	1	5	.	.	1
muk - <i>Sorbus aria</i>	1	.
jilm habrolistý - <i>Ulmus carpiniifolia</i>	2	.	.	.	1	.
Nezuhelnatělé dřevo						
jedle bělokora - <i>Abies alba</i>	1
dub - <i>Quercus sp.</i>	1	.	.	.	1	.

Tab. II. Uherské Hradiště, náměstí Rudé armády čp. 62 /výzkum 1980/: seznam nalezených rostlinných zbytků.

Věk - století	polovina 13.st.	1. čtvrt. 14.st.	polovina 14.st.	17. st.	nedato- váno
Zuhelnatělé dřevo					
jedle bělokora - <i>Abies alba</i>	.	20	1	.	.
javor babyka - <i>Acer campestre</i>	.	2	.	.	.
líška obecná - <i>Corylus avellana</i>	.	13	.	.	.
líška? - cf. <i>Corylus avellana</i>	.	2	.	.	.
buk lesní - <i>Fagus sylvatica</i>	.	31	.	1	.
jasan - <i>Fraxinus sp.</i>	.	13	.	.	.
smrk? - cf. <i>Picea excelsa</i>	.	9	.	.	.
borovice lesní - <i>Pinus silvestris</i>	.	1	.	.	.
ďub - <i>Quercus sp.</i>	12	35	2	.	1
jilm habrolistý - <i>Ulmus carpinifolia</i>	.	4	.	.	.
jilm drsný - <i>Ulmus scabra</i>	.	11	.	.	.
Zuhelnatělá semena a plody a ostatní zbytky					
koukol polní - <i>Agrostemma githago</i>	.	5 semen	.	.	.
sveřep stoklasa - <i>Bromus secalinus</i>	.	3 obilky	.	.	.
sveřep - <i>Bromus sp.</i>	.	1/2 obilky	.	.	.
prorostlík okrouhlostý - <i>Bupleurum rotundifolium</i>	.	3 nažky	.	.	.
chrpa modrák - <i>Centaurea cyanus</i>	.	8 nažek	.	.	.
		1 zákrov			
merlík bílý - <i>Chenopodium album</i>	.	5 semen	.	.	.
prýšec chvojka - <i>Euphorbia cyparissias</i>	.	1 semeno	.	.	.
svlačecovec popínavý - <i>Fallopia convolvulus</i>	.	1 nažka	.	.	.
zemědým? - cf. <i>Fumaria</i>	.	1 nažka	.	.	.
svízel - <i>Galium sp.</i>	.	1 nažka	.	.	.
ječmen obecný - <i>Hordeum vulgare</i>	.	část klasu	.	.	.
broskvoň - <i>Persica vulgaris</i>		1/2 pecky			
hrách setý - <i>Pisum sativum</i>	.	25 ccm semen	.	.	.
trnka obecná - <i>Prunus spinosa ssp. spinosa</i>	.	1 pecka	.	.	.
žito seté - <i>Secale cereale</i>	.	85+1/2 obilky zlomek klasu	.	.	.
pšenice obecná/shloučenná - <i>Triticum aestivo/compactum</i>	.	6+1/2 obilky	.	.	.
vikev setá obvejčitá - <i>Vicia sativa ssp. obovata</i>	.	1 semeno	.	.	.
ideterminata	.	2	.	.	.

Tab. III. Uherské Hradiště, náměstí Rudé armády čp. 69. Rozměry semen, plodů a jejich částí v mm:
 č. 1 broskvoň, č. 2 trnka, č. 3. - 12. hrách setý, č. 13. - 27. žito seté, č. 28. - 30. pšenice
 shloučená/obecná, č. 31. vikev setá obvejčitá.

Číslo	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
délka	27,2	8,0	5,2	4,5	4,5	4,1	5,2	5,1	5,1	4,9	4,8	4,6	6,6	6,1
šířka	/19,0/	5,3	5,1	4,1	3,8	3,7	5,0	5,0	4,5	4,5	4,4	4,4	2,4	2,7
tloušťka	21,3	7,2	5,1	4,2	4,5	4,2	4,9	5,2	4,6	4,6	4,9	4,4	2,0	2,2
Číslo	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
délka	6,6	6,6	5,6	6,7	5,0	5,9	5,8	6,2	5,4	5,6	5,5	5,3	5,2	4,3
šířka	2,4	2,6	2,2	2,2	2,3	2,2	2,4	2,6	2,4	2,0	2,2	2,2	2,2	3,0
tloušťka	2,2	2,2	2,2	2,3	2,1	1,8	2,4	2,7	2,0	2,0	1,9	1,8	2,0	2,5
Číslo	29.	30.	31.											
délka	5,2	4,8	3,8											
šířka	3,1	2,9	3,5											
tloušťka	2,4	2,3	2,8											

Bestimmungsergebnisse mittelalterlicher Pflanzenreste von Uherské Hradiště aus den Jahren 1979 - 1980 /Bez. Uherské Hradiště/. Aus den Grabungen in der Otakarova Gasse wurden Proben von verkohltem sowie unverkohltem Holz von Schichten aus dem 13. bis 16. Jahrhundert /Taf. 1/ analysiert, in Nr. 62 auf dem Platz Rudé armády fand man ausser verkohltem Holz auch eine kleinere Menge verkohlten Stalldüngers mit Resten von Samen und Früchten /Taf. 2 und 3/. Aus Eichenholz waren folgende Gegenstände angefertigt worden: Fassboden, Boden einer Truhe, Holzgefäss, Haus - schwelle /2/, Fussbodenbretter, verschiedene Balken, Pfosten und Bohlen. Aus Fichte /oder Lärche?/ war ein Fassboden, aus Rotbuchenholz ebenfalls 1 Fassboden, ein Seitenteil einer Leiter, ein gedrehtes Holzgefäss, 1 Fassreifen und einige Bretter; vereinzelt waren Bretter auch aus Ulmenholz, Feldahorn, Haselstrauchzweige wurden häufig für Fassreifen benützt. In einem Fass waren auf dem Boden Erbsen. In dem verkohlten Dünger blieben Bruchstücke von verkohlten Ähren und ganze Kornkörner, weniger von vielzeiliger Saatgerste und Zwergweizen erhalten.

UHLÍKY Z NALEZIŠTĚ "ZA ZAHRADOU" VE STARÉM MĚSTĚ /okr. Uherské Hradiště/

Emanuel Opravil, Archeologický ústav ČSAV Brno

V r. 1978 pokračoval dr. R. Snášil v archeologickém výzkumu různých středověkých objektů v poloze "Za zahradou" v Uherském Hradišti-Starém Městě: vápenka, vyhřívací pec, obytný objekt, hrnčířská pec aj. /Snášil et Procházka 1980/. Bylo přitom nalezeno množství zuhelnatělého dřeva, které dr. Snášil /1980/ interpretuje ve svém sdělení převážně jako zbytky otopu. Výsledky botanické analýzy jsou na tab. 1.

Nejvíce materiálu pochází ze 13. stol.; z toho některé vzorky byly autorem výzkumu časově úžeji vymezeny, např. vápenka a příkop 1200 - 1270 apod. Na topivo ve vápence byla použita polena ze silnějších stromů. U větších zlomků zuhelnatělého dřeva bylo možno rekonstruovat i původní tloušťku kulatiny, ze které byla polena naštěpána: u dubu byl prokázán průměr kmene 80 až 100 cm a více, podobně i v jednom případě u jedle a topolu, u jilmů byla vesměs minimální tloušťka použité kulatiny 80 cm. Proutí a tenké větve, časté v materiálu ze starší etapy tohoto výzkumu /Opravil 1980/, se nyní vyskytly ojediněle - silnější větve lísky.

Duby a jilmý s kmeny uvedených rozměrů byly jistě běžné v moravním luhu; u jedle předpokládáme případně z nejvyšších poloh Hostýnských vrchů nebo snad i z Chřibů. V dnešní době bychom tam výřezy kmenů těchto průměrů asi marně hledali.

Výsledky analýzy naznačují, že v údolní nivě Moravy u Starého Města rostly ještě ve 13. stol. duby a jilmý provázené topoly a habrem; dub byl též hlavní dřevinou lesních porostů v pahorkatině na úpatí Chřibů. V samotných Chřibech byly hlavními dřevinami duby s doprovodem buku; dub vystupoval značně vyso-

PŘEHLED VÝZKUMU 1982

Vydává:	Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor:	akademik Josef Poulík
Redaktoři:	Dr. A. Medunová, Dr. J. Meduna, Dr. J. Říhovský
Překlady:	Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby:	A. Krechlerová /pokud není na tabulce uveden jiný autor/
Na titulním listě:	hmoždíř jevišovické kultury ze Svitávky /okr. Blansko/
Tisk:	Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov, provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo:	ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis:	400 kusů - neprodejné